

नामांक				Roll No.		

Question Booklet No.

No. of Questions – 19

S-71-Sanskritam (T.L.)

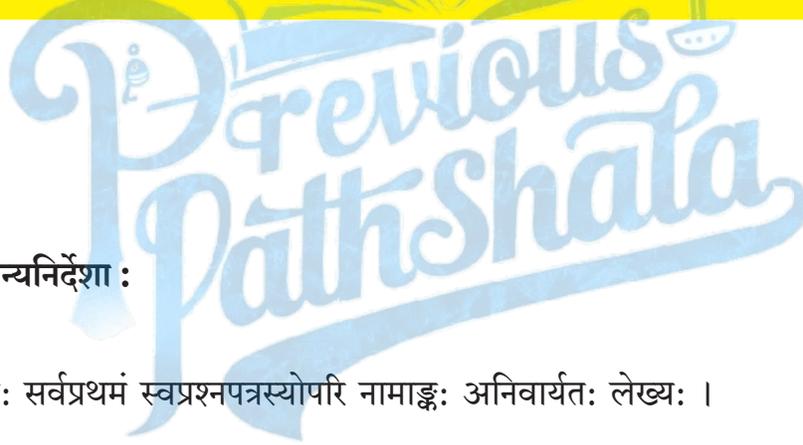
No. of Printed Pages – 11

माध्यमिक परीक्षा, 2025
SECONDARY EXAMINATION, 2025

तृतीय भाषा – संस्कृतम्

समय : 3.15 (सपादहोरात्रयम्)

पूर्णाङ्कः : 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशाः

- 1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रस्योपरि नामाङ्कः अनिवार्यतः लेख्यः ।
- 2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- 3) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरं उत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।
- 4) प्रत्येकं प्रश्नभागस्य उत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखितव्यम् ।

S-71-Sanskritam (T.L.)

[Turn Over

खण्ड - अ

वस्तुनिष्ठप्रश्नाः

[17×1=17]

1. बहुविकल्पात्मकप्रश्नाः -

- i) का सभ्यता निसर्गे समाविष्टा न स्यात् ? [1]
अ) नूतना ब) पाषाणी
स) प्राचीना द) अर्वाचीना
- ii) राजपुत्र-राजसिंहस्य भार्या आसीत् - [1]
अ) सत्यवती ब) लक्ष्मीवती
स) भानुमती द) बुद्धिमती
- iii) कुशलवयोः पितुर्नाम किम् अस्ति ? [1]
अ) लक्ष्मणः ब) भरतः
स) रामः द) शत्रुघ्नः
- iv) कः क्षेत्रकर्षणं कुर्वन् आसीत् ? [1]
अ) कृषकः ब) शिक्षकः
स) वणिक् द) धावकः
- v) मनुष्याणां शरीरस्थः महान् शत्रुः किम् ? [1]
अ) दौर्बल्यम् ब) सौन्दर्यम्
स) आलस्यम् द) उद्योगम्
- vi) निर्धनः जनः स्ववित्तेन स्वपुत्रं कुत्र प्रवेशं दापयितुं सफलो जातः ? [1]
अ) महाविद्यालये ब) देवालये
स) विद्यालये द) कार्यालये
- vii) कस्य उपशमनस्य स्थिरोपायः नास्ति ? [1]
अ) जलप्लावनम् ब) रोगस्य
स) अज्ञानस्य द) भूकम्पस्य
- viii) प्रकृतिः + एव इत्यस्य सन्धिपदम् अस्ति - [1]
अ) प्रकृतिः एव ब) प्रकृतिरेव
स) प्रकृत् एव द) प्रकृदेव

- ix) व्यञ्जनसन्धेः उदाहरणमस्ति – [1]
अ) कुर्वन्नासीत् ब) तयोरेकः
स) नोत्थितः द) विद्यालयः
- x) विसर्गसन्धेः उदाहरणमस्ति – [1]
अ) नास्ति ब) अनुक्तमपि
स) योजकस्तत्र द) भोजनान्ते
- xi) “जगदीशः” इत्यस्य पदस्य सन्धिविच्छेदोऽस्ति – [1]
अ) जगत + ईशः ब) जगत् + इशः
स) जगद + इशः द) जगत् + ईशः
- xii) “अभितः” इति पदयोगे का विभक्तिः भवति ? [1]
अ) द्वितीया ब) तृतीया
स) चतुर्थी द) पञ्चमी
- xiii) “नमः” इति पदयोगे का विभक्तिः भवति ? [1]
अ) तृतीया ब) चतुर्थी
स) पञ्चमी द) षष्ठी
- xiv) “अन्वधावत्” इत्यत्र पदे कः उपसर्गः ? [1]
अ) अन्व ब) उप
स) आङ् द) अनु
- xv) ‘निस्सरन्ती’ इत्यत्र उपसर्गं शब्दञ्च पृथक् कृत्वा लिखत – [1]
अ) निर् + सरन्ती ब) निः + सरन्ती
स) निस्स + रन्ती द) निस् + सरन्ती
- xvi) लिख् - धातोः लट् - लकारस्य रूपमस्ति – [1]
अ) लेखिष्यति ब) अलिखत्
स) लिखतु द) लिखति
- xvii) पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहं रोदिमि रेखांकितपदे को धातुः ? [1]
अ) रुद्र-धातुः ब) रम्-धातुः
स) रुद्-धातुः द) रोद्र-धातुः

6. धेनूनां माता सुरभिः आसीत् । रेखांकितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । [2]

7. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषायां सप्रसंगं भावार्थं लिखत । [2]

विचित्रे खलु संसारे नास्ति किञ्चिन्निरर्थकम् ।
अश्वश्चेद् धावने वीरः भारस्य वहने खरः ॥

8. अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषातः पदानि चित्वा पूरयत । [2]

एकेन राजहंसेन या शोभा सरसो भवेत् ।
न सा बकसहस्रेण परितस्तीरवासिना ॥

अन्वयः एकेन (i) ..... सरसः या (ii) ..... भवेत्, (iii) .....
तीरवासिना (iv) ..... सा (शोभा) न (भवति) ॥

शोभा, परितः, राजहंसेन, बकसहस्रेण

9. स्वपाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयं लिखत यद् अस्मिन् प्रश्नपत्रे न स्यात् । [2]

10. अधोलिखितपाठ्योः कस्यचिदेकस्य पाठसारं हिन्दीभाषायां लिखत । [2]

- i) शिशुलालनम्
- ii) भूकम्पविभीषिका ।

खण्ड - स

11. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत ।

कश्चित् कृषकः बलीवर्दाभ्यां क्षेत्रकर्षणं कुर्वन्नासीत् । तयोः बलीवर्दयोः एकः शरीरेण दुर्बलः
जवेन गन्तुमशक्तश्चासीत् । अतः कृषकः तं दुर्बलं वृषभं तोदनेन नुदन् अवर्तत । सः ऋषभः
हलमूढ्वा गन्तुमशक्तः क्षेत्रे पपात । क्रुद्धः कृषीवलः तमुत्थापयितुं बहुवारं यत्नमकरोत् । तथापि वृषः
नोत्थितः ।

क) एकपदेन उत्तरत – [1]
कृषकः किं कुर्वन्नासीत् ?

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत – [2]
वृषभः कुत्र पपात ?

- ग) भाषिककार्यम् – [1×2=2]
- i) “कश्चित् कृषकः” इत्यत्र विशेषणपदं किम् ? [1]
- ii) “क्रुद्धः कृषीवलः तमुत्थापयितुं बहुवारं यत्नमकरोत् ।” इत्यत्र क्रिया पदं किम् ? [1]

अथवा

अग्रिमे दिने स आरक्षी चौर्याभियोगे तं न्यायालयं नीतवान् । न्यायाधीशो बंकिमचन्द्रः उभाभ्यां पृथक्-पृथक् विवरणं श्रुतवान् । सर्वं वृत्तमवगत्य स तं निर्दोषम् अमन्यत आरक्षणं च दोषभाजनम् किन्तु प्रमाणाभावात् स निर्णेतुं नाशक्नोत् । ततोऽसौ तौ अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान् । अन्येद्युः तौ न्यायालये स्व-स्व-पक्षं पुनः स्थापितवन्तौ ।

- क) एकपदेन उत्तरत –
न्यायाधीशस्य नाम किमासीत् ? [1]
- ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –
न्यायाधीशः किमर्थं निर्णेतुं नाशक्नोत् ? [2]
- ग) भाषिककार्यम् – [1×2=2]
- i) “सर्वं वृत्तम् अवगत्य स तं निर्दोषम् अमन्यत् ।” इत्यत्र सर्वनामपदं किम् ? [1]
- ii) “अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान् ।” इत्यत्र कर्तृपदं किम् ? [1]

12. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत ।

रे रे चातक ! सावधानमनसा मित्र ! क्षणं श्रूयता –
मम्भोदा बहवो भवन्ति गगने सर्वेऽपि नैतादृशाः ।
केचिद् वृष्टिभिरार्द्रयन्ति वसुधां गर्जन्ति केचिद् वृथा,
यं यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतो मा ब्रूहि दीनं वचः ॥

- क) एकपदेन उत्तरत –
अम्भोदाः कुत्र सन्ति ? [1]
- ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –
वृष्टिभिः वसुधां के आर्द्रयन्ति ? [2]

- ग) भाषिककार्यम् – [1×2=2]
i) “गर्जन्ति केचिद् वृथा ।” इत्यत्र क्रियापदं किम् ? [1]
ii) “दीनं वचः” । इत्यत्र विशेषणपदं किम् ? [1]

अथवा

सेवितव्यो महावृक्षः फलच्छायासमन्वितः ।
यदि दैवात् फलं नास्ति छाया केन निवार्यते ॥

- क) एकपदेन उत्तरत –
छायां कः ददाति ? [1]
ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –
अस्माभिः कीदृशः वृक्षः सेवितव्यः ? [2]
ग) भाषिककार्यम् – [1×2=2]
i) “महावृक्षः फलच्छायासमन्वितः ।” इत्यत्र विशेषणपदं किम् ? [1]
ii) “यदि दैवात् फलं नास्ति” इत्यत्र क्रियापदं किम् ? [1]

13. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत ।

- रामः – एष भवतोः सौन्दर्यावलोकजनितेन कौतुहलेन पृच्छामि-क्षत्रियकुल-पितामहयोः
सूर्यचन्द्रयोः को वा भवतोर्वंशस्य कर्ता ?
लवः – भगवान् सहस्रदीधितिः ।
रामः – कथमस्मत्समानाभिजनौ संवृतौ ?
विदूषकः – किं द्वयोरप्येकमेव प्रतिवचनम् ?
लवः – भ्रातरावावां सोदर्यौ ।
रामः – समरूपः शरीरसन्निवेशः । वयसस्तु न किञ्चिदन्तरम् ।
लवः – आलां यमलौ
रामः – सम्प्रति युज्यते । किं नामधेयम्
क) एकपदेन उत्तरत –
“कथमस्मत्समानाभिजनौ संवृतौ ?” इति कः पृच्छति ? [1]

- ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –
कुशलवयोः वंशस्य कर्ता कः ? [2]
- ग) भाषिककार्यम् – [1×2=2]
- i) “आवां यमलौ ।” वाक्येऽस्मिन् सर्वनामपदं किम् ? [1]
- ii) “भगवान् सहस्रदीधितिः”। इत्यत्र विशेषणपदं किम् ? [1]

अथवा

काकः – आम् सत्यं कथितं त्वया- वस्तुतः वनराजः भवितुं तु अहमेव योग्यः ।

पिकः – (उपहसन्) कथं त्वं योग्यः वनराजः भवितुं, यत्र तत्र का-का इति कर्कशध्वनिना वातावरणमाकुली करोषि । न रूपम्, न ध्वनिरस्ति । कृष्णवर्णम् मेध्यामेध्यभक्षकं त्वां कथं वनराजं मन्यामहे वयम् ?

काकः – अरे! अरे! किं जल्पसि ? यदि अहं कृष्णवर्णः तर्हि त्वं किं गौराङ्गः ? अपि च विस्मर्यते किं यत् मम सत्यप्रियता तु जनानां कृते उदाहरणस्वरूपा – ‘अनृतं वदसिचेत् काकः दशेत् ।’

- क) एकपदेन उत्तरत –
वस्तुतः वनराजः भवितुं तु अहमेव योग्यः । इति कः कथयति ? [1]
- ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –
कः वातावरणं कर्कशध्वनिना आकुलीकरोति ? [2]
- ग) भाषिककार्यम् – [1×2=2]
- i) किं जल्पसि ? इत्यत्र क्रियापदं किम् ? [1]
- ii) कृष्णवर्णः अहं । इत्यत्र विशेषणपदं किम् ? [1]

14. यथानिर्देशम् उत्तरं लिखत । [1+1+1=3]

- क) चतुर्णां युगानां समाहारः (समस्तपदं लिखत) [1]
- ख) पितरौ (समासविग्रहपदं लिखत) [1]
- ग) यथाशक्ति (समासस्य नाम लिखत) [1]

15. मञ्जूषायाः प्रदत्तैः समुचितैः अव्ययपदैः वाक्यानि पूरयत ।

[1+1+1=3]

यावत् ; तदा ; तर्हि

क) यदा मेघाः गर्जन्ति ..... वर्षा भवति ।

[1]

ख) यदि पुस्तकं न पठिष्यामः ..... अनुत्तीर्णाः भविष्यामः ।

[1]

ग) ..... भोजनं न मिलति तावत् बुभुक्षा भवति ।

[1]

खण्ड - द

16. भवान् नगेन्द्रः, राजकीय - उच्च माध्यमिक - विद्यालयः, हरिनगरस्य छात्रः रुग्णताकारणेन दिनत्रयस्य अवकाशाय प्राचार्याय प्रार्थनापत्रं लिखतु ।

[4]

अथवा

भवतः नगरस्य उद्याने स्वच्छता नास्ति, बालक्रीडायाः साधनानि अपि न सन्ति । अतः व्यवस्थायाः कृते नगरपालिकाध्यक्षाय पत्रं मञ्जूषायाः उचितपदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयतु ।

[4]

मनांसि, निवेदनम्, परिक्षेत्रे, नगरपालिकाध्यक्षः, नगरस्य, कृपया, कर्मकरान्, सन्ति

सेवायाम्

(i) .....

नगरपालिका

जयनगरम्

विषयः - नगरस्य उद्याने स्वच्छता-बालक्रीडायाः साधनानि इति क्रमे ।
महोदये !

(ii) ..... अस्ति यत् अस्माकं (iii) ..... उद्यानस्य

(iv) ..... स्वच्छता नास्ति । तत्र बालक्रीडार्थं क्रीडकानि अपि न (v) ..... ।

क्रीडां विना अस्माकं (vi) ..... न रमन्ते । अतः (vii) ..... स्वच्छतायाः समुचित-
व्यवस्थायै (viii) ..... आदिशयन्तु ।

सधन्यवादम्

प्रार्थी

महेशः

बी-3/76

पुष्पविहारम्

जयनगरम्

17. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया संस्कृतेन अष्ट-वाक्यानि निर्माय लिखत । [4]

रेलस्थानकम्, रेलयानम्, यात्रिणः, आरोहन्ति, अवरोहन्ति, गच्छन्ति, आगच्छन्ति, उपविशन्ति

अथवा

मञ्जूषायाः उपयुक्तपदानि गृहीत्वा अध्ययन विषये पितापुत्रयोः संवादं पूर्यतु ।

[4]

अध्यापकः, काठिन्यम्, व्यवस्थां, स्थानान्तरणम्, विषये, अंग्रेजी-विषये, समीचीनम्, अध्ययनम्

- पिता – गोपेश ! तव (1) ..... कथं प्रचलति ?
गोपेशः – हे पितः ! अध्ययनं तु (2) ..... प्रचलति ।
पिता – कोऽपि विषयः एतादृशः अस्ति यस्मिन् त्वं (3) ..... अनुभवसि ?
गोपेशः – आम् ! (4) ..... मम स्थितिः सम्यक्नास्ति । यतो हि अस्माकं विद्यालये अंग्रेजी - विषयस्य (5) ..... नास्ति ।
पिता – त्वं पूर्वं तु माम् अस्मिन् (6) ..... न उक्तवान् ।
गोपेशः – पूर्वं तु अध्यापकः आसीत् परं अधुना तस्य (7) ..... अन्यत्र अभवत् ।
पिता – अस्तु । अहं तव कृते अध्यापकस्य (8) ..... करिष्यामि ।

18. अधोलिखितेषु वाक्येषु केषाञ्चित् चतुर्णां वाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत । [4]
- विद्यालय के चारों ओर आम के पेड़ हैं ।
  - राजा भिक्षुकों को भोजन देता है ।
  - मोर नाचता हैं ।
  - हम सब रामायण पढ़ेंगे ।
  - अयोध्या के राजा दशरथ थे ।
  - बालकों को मिठाई पसन्द हैं ।

19. अधोलिखितानि वाक्यानि क्रमरहितानि सन्ति । यथाक्रमं संयोजनं कृत्वा लिखत । [3]
- तदा तस्य मुखात् रोटिका अपि जले पतति ।
  - एकदा कश्चित् कुक्करः एकां रोटिकां प्राप्नोत् ।
  - तदा सः नदीजले स्वप्रतिबिम्बम् अपश्यत् ।
  - सः कुक्करः रोटिकां प्राप्तुं तेन सह युद्धार्थं मुखम् उद्घाटयति ।
  - सः रोटिकां मुखे गृहीत्वा गच्छन् आसीत् ।
  - स्वप्रतिबिम्बम् अन्यं कुक्कुरं मत्वा सः तस्य रोटिकां प्राप्तुम् अचिन्तयत् ।

अथवा

अधः मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया संस्कृतेन षड् वाक्यानि “धेनु-महिमा” इति विषये लिखत । [3]

दुग्धम्, पोषयति, श्रीकृष्णः, कामधेनुः, गोमूत्रम्, माता, नवनीतम्, पञ्चामृतम् ।

